

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמן

רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת שמיני

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepietrotheamal@gmail.com

קח לך עגל לכפר על מעשה העגל

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וּלְקַנְיֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן
קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה
תְּמִימִם וְחִקְרָב לִפְנֵי ה' (ויקרא ט. א-ב).

וברש"י עגל להודיע שמכפר לו הקב"ה
על ידי עגל זה על מעשה העגל שעשה,
ע"כ. ולהלן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קָרַב
אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת חֻטָּאתְךָ וְאֶת
עֹלֹתְךָ וְכִפֹּר בַּעֲדָךְ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת
קָרְבַּן הָעָם וְכִפֹּר בַּעֲדָם (ויקרא ט. ז),
בקרבנות אהרן נאמר וכפר בעדך ובעד
העם ושוב בקרבן העם נאמר וכפר
בעדם, כפרה לעם נאמר גם בקרבן אהרן
כי קרבן אהרן הוא לכפרה על מעשה
העגל שמהעם חטאו בזה ואמרו אֵלֶּה
אֵלֹהֶיךָ (שמות לב. ד) ולכן וַעֲשֵׂה אֶת
חֻטָּאתְךָ וְאֶת עֹלֹתְךָ וְכִפֹּר בַּעֲדָךְ וּבְעַד
הָעָם, הרי שקח לך עגל הוא להודיע
שמכפר לו הקב"ה על ידי עגל זה על
מעשה העגל שעשה.

בשביל שאתה בוש לכן נבחרת

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ
וַעֲשֵׂה אֶת חֻטָּאתְךָ וְאֶת עֹלֹתְךָ וְכִפֹּר
בַּעֲדָךְ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת קָרְבַּן הָעָם
וְכִפֹּר בַּעֲדָם בְּאֵשׁ צִיָּה ה' (ויקרא ט. ז).

ברש"י קרב אל המזבח, שהיה אהרן בוש
וירא לגשת אמר לו משה למה אתה
בוש, לכך נבחרת, ע"כ. ואפשר שכך
פירושו, אמר לו משה לאהרן למה אתה
בוש כלומר בשביל שאתה בוש, לכך
נבחרת היינו זו היא הסיבה שנבחרת

להיות משרת ומשמש בכהונה לפני ה',
דהיינו לפי שאהרן החזיק עצמו שאינו
ראוי עד שהיה בוש מלהתקרב, לכן הוא
נבחר לקרב למזבח ולשרת לפני ה'.
ושו"ר כן בליקוטי תורה למהר"ח ויטאל
וברוך שכיוונתי.

וענוהו הוא סיבה להיות נבחר, ובעין
שכתבנו בענין ענוותנותו של משה רבינו
בפסוק מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרַעֲה וְכִי
אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר כִּי
אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי
שִׁלַּחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם
תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה (שמות ג.
יא-יב) שאי אפשר לומר שמשמעות
הכתוב וזה לך האות כי אנכי שלחתיך
לפי שבהוציאך את העם ממצרים
תעבדון את האלהים על ההר הזה, כי
איזה אות יש כעת בסנה במה שתעבדון
את האלהים על ההר הזה רק בעתיד
אחר זמן של כמעט ג' חודשים לאחר
שיצאו ממצרים, אלא וזה לך האות היינו
על שהקשה מי אנכי כי אלך אל פרעה
ופי' רש"י מה אני חשוב לדבר עם
המלכים, על זה השיבו וזה לך האות כי
אנכי שלחתיך, פירוש וזה לך האות, לך
דוקא ועל אודות שלך דהיינו על
ששאלת מי אנכי, וכי אנכי שלחתיך
היינו לכן שלחתי אותך בדוקא ולא את
זולתך, והאות לזה הוא מה שבהוציאך
את העם ממצרים תעבדון את האלהים
על ההר הזה בדוקא ולפי שאמרו (סוטה ה'
ע"א) שהקב"ה הניח כל הרים וגבעות
והשרה שכינתו על הר סיני דהיינו מטעם
ענוהו שבהר סיני זכה הר זה שתינתן

תורה עליו, כן אתה משה בענוותנותך שאמרת מי אנכי, לכן הר סיני לך האות שראוי אתה לכך. עוד עיין מה שהוספנו על הפסוקים שם (שמות ג יא-יב).

ואדהכי מדכרנא בכ"ק אדמו"ר מבויאן שליט"א בשנים קודם שהחל להנהיג את צאן מרעיתו שהיה יושב הרבה פעמים בקודש פנימה אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע בחדרו, ואחר תפילת יום הושענא רבא כשהיו בסוכת בית המדרש שהיתה על גג מעון קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בשדרות רוטשילד היה כ"ק אדמו"ר זי"ע מחלק מיני מזונות הנקרא חתימע'ס בברכת ותיטיב לנו החתימה, ומחסידי בויאן שאף הם היו שם כגון הרה"ח ישראל ברזל ועוד וגם הם היו מבקשים מהחתימע'ס, אמר להם הרבי והרי יש לכם רבי תבקשו ממנו, וכשכ"ק אדמו"ר מבויאן סירב ונמנע מלחלק להם היה כ"ק אדמו"ר זי"ע לוקח מאותן חתימע'ס ונותן לתוך כף ימינו של כ"ק אדמו"ר מבויאן ואומר לו למה אתה בוש, לכך נבחרת, והיה תופס ביד הרבי מבויאן ומגישה לפני חסידי בויאן שהיו שם וכך היה מחלק והולך לכל חסידי בויאן שהיו שם, ובאותה שעה אמרנו שודאי כוונתו לומר לאדמו"ר מבויאן שהטעם להיותו נבחר להיות מנהיג קהילה קדושה חסידים בעדת ישראל הוא בשביל ולמה שהוא בוש.

אמנם בספר החינוך שרשי מצות ספירת העומר (מצה שו) בא"ד בזה הלשון, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על הקר הזה

ופירוש הפסוק הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על הקר הזה כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם וענין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות, ולכן יעשה ה' למשה אות בצאתם מעבדות לקבלת התורה כי הטפל עושין אותו לעולם אל העיקר.

דוקא בתנופה נאמר כאשר ציוה משה

וְאֵת הַחֲזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הִנִּיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' כְּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה (ויקרא ט. כא).

מכל העבודות דוקא בתנופה תלה עשיית אהרן בציווי של משה כאשר ציוה משה. ואפשר דהנה במחלוקת רבי יוחנן ורבי חנינא במסכת יומא (ד ע"ב) אם כל הכתוב במילואים מעכב בהן או שדבר המעכב לדורות מעכב בהן ושאינ מעכב לדורות אין מעכב בהן, אמר רב נחמן בר יצחק (יומא ה ע"א) תנופה איכא בינייהו, למאן דאמר כל הכתוב בהן מעכב בהן מעכבא, ולמאן דאמר דבר שאין מעכב לדורות אין מעכב בהן לא מעכבא. ובשביל שלדורות תנופה לא מעכב ולחד מאן דאמר אף במילואים לא מעכב, לכן בתנופה שהוא קל משאר עבודות שהיו במילואים נאמר ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה לפני ה' כאשר ציוה משה, תלה עשיית אהרן בציווי של משה, כי אף שלדורות אינו מעכב ולחד מאן דאמר אף במילואים אין מעכב, עם כל זאת לא שינה אהרן ויעש כן אהרן כאשר ציוה משה.

לימוד מעשה הקטורת

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ
וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל
הָעָם (ויקרא ט. כג).

ברש"י ויבוא משה ואהרן וכו' למה נכנסו, מצאתי בפרשת מלואים בברייתא הנוספת על תורת כהנים שלנו למה נכנס משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטורת, או לא נכנס אלא לדבר אחר, הריני דן ירידה וביאה טעונות ברכה, מה ירידה מעין עבודה אף ביאה מעין עבודה, הא למדת למה נכנס משה עם אהרן, ללמדו על מעשה הקטורת, ע"כ. בפשטות, ללמדו מעשה הקטורת של כל יום דהיינו חביתי כהן גדול שקרבה בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, שבשבעת ימי מילואים ראשונים שמשה הקטיר היה אהרן אסור להיכנס, ובוה עיין ברבינו בחיי וברי"ד ועוד.

וקודם העיון בענין אמרנו בדרך אפשר בלימוד מעשה הקטורת כעת שמיני למילואים, שבא ללמדו מעשה חפינת הקטורת של יום הכיפורים, שבמסכת יומא (מט ע"ב) כיצד הוא עושה, אוחו את הבזך בראש אצבעותיו ויש אומרים בשינוי ומעלה בגודלו עד שמגעת לבין אצילי ידיו וחוזר ומחזירה לתוך חפניו וצוברה כדי שיהא עשנה שוהה לבוא ויש אומרים מפזרה כדי שיהא עשנה ממהרת לבוא וזו היא עבודה קשה שבמקדש, ע"כ. ואף שלכאורה מה ענין לימוד והכנה לעבודת יום הכיפורים בא' ניסן יום חנוכת המשכן, אך עם כל זאת הרי בשבעה ימים שקודם יום הכיפורים שהיו מפרישין כהן גדול מביתו תנן (יומא

יח ע"ב) מְסֻרוּהוּ זִקְנֵי בֵּית דִּין לְזִקְנֵי כְּהֻנָּה וְהָעֹלָהוּ לְבֵית אֲבֹטִינֶס וכו' וברש"י ללמדו חפינת הקטורת המוטלת עליו ביום הכיפורים שנאמר וּמִלֹּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים וגו' (ויקרא טו. יב) ועבודה קשה היא, הרי כל כהן גדול היה מקבל מזקני כהונה את מעשה הקטורת איך היתה נעשית, ואותם זקנים קיבלוהו מן הזקנים שלפניהם עד אהרן הכהן שקיבל ממשה רבינו כאן בשמיני למילואים, ונתנה והעברה ולימוד זה של משה לאהרן היה בשמיני למילואים הוא יום שהכהן הגדול הראשון נעשה לכהן גדול, והא דתנן (יומא ב' ע"א) שְׁבַעַת יָמִים קֹדֶם יוֹם הַכִּיפּוּרִים מִפְּרִישֵׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁבֹּת פְּלִהְדִּירִין זה נלמד שם (יומא ב' ע"ב) מפרישת שבעה שבמילואים שנאמר בְּאֲשֹׁר עֲשֶׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם וּפָתַח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שְׁבַעַת יָמִים (ויקרא ח. לד-לה), וכעת אחר פרישת שבעה של מילואים שאת מעשה הקטורת קיבל אהרן ביום השמיני, ממנו יעבור ענין זה בכל שנה ושנה אחר פרישת שבעה לפני יום הכיפורים לממשיכו של אהרן הכהן הם הכהנים הגדולים שבכל דור ודור ובכל שנה ושנה.

ואמנם אמר רבי לוי (גיטין ס' ע"א וע"ב) שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן אלו הן וכו' ופרשת אחרי מות, והרי מעשה עבודת יום הכיפורים בפרשת אחרי מות נאמר בַּזֹּאת יָבֹא אֲהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ וגו' וְהִיטָה לָכֶם לַחֲקֹת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ וגו' (ויקרא טו. ג-כט), הרי שלא רק מעשה הקטורת של יום הכיפורים נאמר בו ביום, אלא כל עבודת

ממילא כעת אפשר ליישב קושיית התוס' גם בדרך אחר. שקושיית התוס' היתה שאם פרשה זו נאמרה בו ביום אם כן מהו אחרי מות למאן דאמר אחרי מופלג. אך אחר דברינו אפשר לומר שאחרי מופלג מתייחס למה שקדם לפרשה זו. כיון שפרשת אחרי מות שנאמרה בו ביום מדברת מעבודת יום הכיפורים, והרי כבר קודם לכן נלמדה חפינת הקטורת של יום הכיפורים, לכן בהתייחס ללימוד מעשה הקטורת נאמר אחרי מופלג.

כח האחדות

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱהֹל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (ויקרא ט. כג).

ברש"י ויבוא משה ואהרן למה נכנסו וכו', כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל, אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי, מיד נכנס משה עימו וביקשו רחמים וירדה שכינה לישראל.

והנה משה רבינו שימש בכהונה כל שבעה ימים ראשונים שהיה מעמיד את המשכן בכל יום ומשמש בו ופרקו ועדיין לא היתה השראת השכינה וביום השמיני שמש אהרן בכהונה והיה מקריב הקרבנות ועדיין לא היתה השראת השכינה, ואחר שמשה עשה את העבודה ואת כל המעשים בשבעת ימי המילואים

יום הכיפורים נאמרה בו ביום. אך עדיין כלל עבודת יום הכיפורים שנאמר בא' ניסן בפרשת אחרי מות לא מיד בעבודת יום חנוכת המשכן נאמר, אלא אחר כך, וכבתוס' (גיטין שם) ד"ה ופרשת אחרי מות, בבראשית רבה איכא פלוגתא גבי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר ה' אֶל אַבְרָם (בראשית ט. א) דאיכא למאן דאמר אחר סמוך ואחרי מופלג ואיכא למאן דאמר איפכא, וקשה מאחרי מות דבו ביום היה, ושמה נאמר אחר כל הפרשיות לכך חשיב מופלג, ע"כ מתוס', ואם כן מדוע לימוד מעשה חפינת הקטורת של יום הכיפורים נשתנה להיותו תיכף כשידד אהרן מעבודות המזבח ויבוא משה ואהרן אל אוהל מועד ללמדו מעשה הקטורת מיד, אלא כנ"ל שדוקא ענין זה היה עובר בכל הדורות מהכהן הגדול הראשון הוא אהרן הכהן שקיבלה ממשה רבינו תיכף אחר עבודת יום חנוכת המשכן ואף קודם השראת השכינה.

וענין מסירה זו ממשה רבינו להכהן גדול הראשון אהרן הכהן, זה גורם גם לדבר נוסף. שלבאורה אם ללמדו מעשה הקטורת נכנסו משה ואהרן אם כן למה היתה נדרשת כניסתם לאוהל מועד לצורך זה, והרי כל כהן היה לומד מעשה חפינה לא באוהל מועד אלא בבית אבטינס, אלא ודאי מה שויבוא משה ואהרן אל אוהל מועד בקודש פנימה ללמדו מעשה חפינה, כי היה זה מסירה לאהרן הפה"ק הגדול מאֲחֵיו (ויקרא כא. י) הוא הכהן הגדול הראשון שקיבל מעשה זה ממשה רבינו כדי שממנו יעבור לכהנים שבדורות הבאים.

בנפילה, כי בהם לא נאמר ויפלו לשון רבים אלא ויפול משה ואהרן נפילה אחת בצוותא חדא לשניהם, ואולי כח האחדות הוא הגורם עד שיהיה די בנפילה, וזה פירוש הגמרא משה ואהרן בנפילה דכתיב ויפול משה ואהרן על פניהם, כלומר מה שמשה ואהרן די בנפילה הוא לפי שבהם נאמר ויפול בלשון יחיד.

משה ואהרן בכחניו ביום חנוכת המשכן קוראים אל ה' והוא יענם

ובזה יתפרש בסיעתא דשמיא פסוקי תהלים משה ואהרן בכחניו ושמאל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם, בעמוד ענן ידבר אליהם וגו' ה' אלהינו אתה עניתם אל נשא היית להם (תהלים צט. ו-ח). משה ואהרן בכחניו היינו פעם אחת ויום אחד היה שמשה ואהרן שימשו יחדיו בכחונה הוא א' ניסן יום חנוכת המשכן יום שמיני למילואים, אז היו קוראים אל ה' להשראת השכינה והוא יענם שהשראת השכינה היתה על ידי קריאתם וזהו בעמוד ענן ידבר אליהם שעל ידי עמוד הענן היו רואים ששכינה שורה בישראל, ואז ה' אלקינו אתה עניתם אל נושא היית להם וכפירוש רש"י אל נושא עוון ישראל. וזה כמו שפי' רש"י על הפסוק ויצאו ויברכו את ה' וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט. כג) בא"ד לפי שכל שבעת ימי המילואים שהעמידו משה למשכן ושימש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל, ע"כ, ממילא כעת אחר שעל ידי

ושוב ביום השמיני עשה אהרן את כל המעשים ועדיין לא היתה השראת השכינה, אז נכנסו משה ואהרן אל אוהל מועד ורק אחר שהתפללו שניהם יחד וביקשו רחמים רק אז ירדה שכינה לישראל, הרי כוחה של תפילה ביחד. וברמז, שברש"י על הפסוק ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתנינה (בראשית לו. יז) הסיעו עצמן מן האחוזה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, ובדעת זקנים מבעלי התוספות נסעו מזה שאמרו שאינם חפצים להיות שנים עשר שבטים מכאן ואילך, זה בגימטריא י"ב, ע"כ, והנה אם זה מורה על הי"ב שבטי יה האחודים, הרי זה משה אהרן בגימטריא תרי"ג המורה על שלימות וכפי שכבר הארכנו על הפסוק כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה (בראשית כא. יב) עיין שם.

ועל פי זה אפשר לומר בדאמר רבי אלעזר במסכת תענית (יד ע"ב) לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה, משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה, משה ואהרן בנפילה דכתיב ויפול משה ואהרן על פניהם (במדבר יד. ה), יהושע וכלב בקריעה דכתיב ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם (במדבר יד. ו), ושם ברש"י דיהושע וכלב לא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה. ולכאורה הרי אלו ואלו מצטערים על צער השכינה שהיה בשביל חטא המרגלים ולמה יגרע נפילת יהושע וכלב מנפילת משה ואהרן עד שיהושע וכלב יזדקקו לקניית ותפירת מלבושים חדשים ואילו משה ואהרן דים בנפילה. ואפשר מה שמשה ואהרן דים

תפילתם של משה ואהרן היתה השראת השכינה, בידוע שנתכפר להם אותו עוון, וזהו ה' אלקינו אתה עניתם אל נושא עוון ישראל היית להם.

שמואל בקוראי שמו נענה

ושמואל בקוראי שמו, אפשר שבא לומר אחר שמושה ואהרן בכהניו לא עלתה להם כהונתם להשראת השכינה אלא רק על ידי שהיו קוראים אל ה' ואז שרתה שכינה ובעמוד ענן ידבר אליהם, לא כן שמואל שכלל לא בא בכהונה ורק כבר מתחילה היה בקוראי שמו, ממילא הוא שקול כנגדם להתקבל תפילתו וכמו שראינו בו כמה וכמה פעמים.

או יתפרש בדרך אחר ושמואל בקוראי שמו, אחר שמושה ואהרן בכהניו קוראים אל ה' להשראת השכינה ויענם בעמוד ענן ידבר אליהם, כמו כן גם שמואל בקוראי שמו להשראת שכינה עליו כמו שנאמר ויאמר עלי לשמואל לך שכב והיה אם יקרא אליך ואמרתי דבר ה' כי שמע עבדך (שמואל א' ג ט), שמואל בקוראי שמו ית' כציוויו של עלי ואמרת דבר ה' בשביל שתשרה עליך שכינה, וכן תחת אחד השיחים שהיה לי עם הגאון הצדיק רבי יעקב אדלשטיין זי"ע אחר ששמע ממני הנ"ל אודות משה ואהרן, אמר אודות שמואל בדרך אפשר כמו שכבר אמרנו.

משה ואהרן יחד לתפילה

ולהדברים שכתבנו שמושה ואהרן בכהניו נזכרים ביחד על התפילה שקוראים אל ה', הנה חזוק מהמדרש (במדבר רבה פרשה ב. א, וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר

(במדבר ב. א) בשמונה עשר מקומות אתה מוצא משה ואהרן שנים כנגד שמונה עשרה ברכות, שלשה אבות הראשונים משם אתה מוצא קבע שמתפללים שלש פעמים ביום וכו', בשמונה עשר מקומות משה ואהרן מזווגין רמז לשמונה עשרה ברכות כנגד שמונה עשרה אזכרות שכתובות בשמע ישראל ובמזמור לדוד הבו לה' בני אלים (תהלים כט. א), שלשה אבות התקינו שמתפללים שלש פעמים ביום ומשה ואהרן, ומן האזכרות האלו למדנו לשמונה עשרה ברכות, ע"כ. הרי זיווגם של משה ואהרן יורה על קוראים אל ה' בתפילה ביחד.

ומענין קבלת שבת אפשר לומר, אחר שבמדרש בשמונה עשרה מקומות משה ואהרן מזווגין כנגד שמונה עשרה אזכרות שבמזמור לדוד, ממילא אחר שאמרנו פרק צט שבתהלים משה ואהרן בכהניו, כעת אומרים את המזמור לדוד הבו לה' בני אלים עם השמונה עשרה אזכרות.

עוד אפשר על פי דאיתא במדרש (ויקרא רבה פרשה ל' יב) פרי עץ הדד (ויקרא כג. מ) אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפת תמרים אלו ישראל מה התמרה הוא יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבת אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל אלו ישראל מה

ברש"י ויבוא משה ואהרן למה נכנסו וכו', כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל, אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי, מיד נכנס משה עימו וביקשו רחמים וירדה שכינה לישראל, ע"כ. בפשטות אפשר לומר לפי שעל מיתת נדב ואביהוא אמר רבי שמואל בר נחמן (ויקרא רבה פרשה יב ב) אמר משה לאהרן, אחי בסיני נאמר לי שאני עתיד לקדש את הבית הזה ובאדם גדול אני מקדשו והייתי סבור שמא או בי או בך הבית הזה מתקדש, ועכשיו שני בניך גדולים ממני וממך, הרי היה ברור שיתקדש השם בקרוביו של מקום, ובמנוח נאמר ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות כי אלהים ראינו ותאמר לו אשתו לו חפץ ה' להמיתנו לא לקח מידנו עלה ומנחה (שופטים יג. כב-כג), והחשש של אהרן היה ממיתה באין ירידת אש וקבלת הקרבנות, הרי נמות ח"ו.

כשמברך לזולתו הוא מביא להשראת השכינה ואת החזות ואת שוק תימין הניף אהרן תנופה לפני ה' כאשר צוה משה, וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלימים, ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט. כא-כב-כג).

ברש"י ויבוא משה ואהרן למה נכנסו וכו', כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות

ערכה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר אלא אמר הקדוש ברוך הוא יקשרו כלם אגדה אחת והן מכפרין אלו על אלו. הרי כשטעם היינו תורה יהיה נאגד עם ריח היינו מעשים טובים, כי אז שפיר נאגדים, ואמנם משה כאהרן כל אחד מהם לעצמו היה מלא בטעם ובריח, אך משה רבינו שהוא סמל התורה כמו שנאמר וזכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג. כב) ואהרן הוא סמל המעשים טובים וכך ה"ל (אבות פרק א' משנה יב) הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ממילא משה ואהרן יחדיו קוראים אל ה' שאז ודאי הוא יענם בהשראת השכינה ובעמוד ענן ידבר אליהם.

ובפירוש הפסוקים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם בעמוד ענן ידבר אליהם וגו' ה' אלקינו אתה עניתם אל נושא היית להם וגו', עיין גם מה שכתבנו על הפסוק ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד (שמות כח. ד) בדברי הגמרא (שבת לא ע"א) שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר ואלה הבגדים אשר יעשו.

לו חפץ ה' להמיתנו לא לקח מידנו עולה ומנחה ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט. כג).

ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל, אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי, מיד נכנס משה עימו וביקשו רחמים וירדה שכינה לישראל, ע"כ. אמנם חוץ מכל המעשים שעשה אהרן והיה מקריב הקרבנות, הרי בפסוקים מפורש גם שבירכם כלומר שאחר עשיית המעשים וכבר ראה שלא ירדה שכינה לא פנה עדיין אל משה אלא מתחילה נשא ידיו אל העם ויברכם ורק אחר כך אמר למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי ואז יבוא משה ואהרן אל אוהל מועד להתפלל על השראת השכינה וכן בהמשך כשויבוא משה ואהרן אל אוהל מועד ויצאו ואף שהתפללו לא נראה כבוד ה' עדיין עד שויברכו את העם ורק אז וירא כבוד ה' אל כל העם, ואם באו להתפלל על השראת השכינה אזי סדר הדברים כך היה צריך להיות, מתחילה יבוא משה ואהרן אל אוהל מועד ויצאו, וכיון שהתפללו אז וירא כבוד ה' אל כל העם ורק אחר כך ויברכו את העם.

והנראה בפשטות לפי שעל הפסוק וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ דֹּד (שמות לב. ז.) אמר רבי אלעזר (ברכות לב ע"א) אמר לו הקב"ה למשה משה רד מגדולתך, כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי, ממילא כל גדולת משה רבינו כמנהיג ישראל הוא בשביל היותו משפיע לעם ישראל, והוא

הדין כל עצם השראת השכינה הוא בשביל ישראל וְעָשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָם (שמות כה. ח.) בתוכם של ישראל כי שכנתי בשבילם, ממילא אחר שהקריב אהרן את כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, כעת צריך הוא לברך את העם ולהיות משפיע עבורם כי הכל הוא בשבילם, ורק אחר שגם כשבירכם לא ירדה שכינה עדיין, כעת בא אל משה ואמר לו משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי, כי כבר הקרבתי כל הקרבנות ועשיתי כל המעשים ואף ברכתי אותם ועדיין לא ירדה שכינה, וכן כשמשה ואהרן נכנסו והתפללו ויצאו לא ירדה עדיין שכינה אלא תחילה היו משפיעים ברכה לישראל כי כל השראת השכינה הוא לישראל ובשביל ישראל, ורק אחר שויברכו את העם, אז וירא כבוד ה' אל כל העם בהשראת השכינה עליהם. וענין שהשראת השכינה במקום הראוי שהוא רק אחר הברכה ראינו בארון הברית שרק אחר שבית עובד אדום נתברך בזכות הארון שהיה יושב בביתו העלה דוד את הארון לעיר דוד היא ציון כמו שנאמר וַיָּגֵד לְמֶלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בָּרַךְ ה' אֶת בֵּית עֲבָד אֲדָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּעֶבְרֵי אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּלָּךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת אַרְוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֲבָד אֲדָם עִיר דָּוִד בְּשִׁמְחָה (שמואל ב' ו. יב.) ואם בשביל השראת השכינה צריך להיות מברך את העם, הרי דריש רבי עקיבא (סוטה יז ע"א) איש ואשה זכו שכינה ביניהם, ואיך אכן יזכו ששכינה תהיה ביניהם ושבתם יהיה בית לשכינה שתהא שורה עליהם, זה כאמור על ידי הברכה שמברכים את העם, ולכן יפה נהגו ביום החופה שאף

כפרת מעשה העגל

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אוֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ
וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל
הָעָם (ויקרא ט. כג).

ברש"י ויצאו ויברכו את העם בא"ד, לפי
שכל שבעת ימי המילואים שהעמידו
משה למשכן ושימש בו ופרקו בכל יום
לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים
ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח
שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע
שנתכפר לנו עוון העגל, לכך אמר להם
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם
כְּבוֹד ה' (ויקרא ט. ו), אהרן אחי כדאי וחשוב
ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה
שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו.

ואמנם מדבריהם שהיו אומרים למשה
משמע שכוונתם להשראת השכינה
ביניהם בכדי לכפר על מעשה העגל וכמו
שכשהיו נכלמים היו אומרים למשה כל
הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו
ונדע שנתכפר לנו עוון העגל. ואם מעשה
השראת השכינה היה נעשה על ידי משה
רבינו היו סבורים שדוקא משה הוא זה
שהביא להשראת השכינה לפי שהוא לא
נדרש לכפרה על מעשה העגל כי הוא לא
היה בזה, אבל אחרי שמי אשר המביא
להשראת השכינה הוא אהרן הנדרש אף
הוא לכפרה וכברש"י על הפסוק וַיֹּאמֶר
אֶל אַהֲרֹן קח לָךְ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחִטָּאת
(ויקרא ט. ב) להודיע שמכפר לו הקב"ה על
ידי עגל זה על מעשה העגל שעשה, הרי
בזה יש הוכחה ברורה שעוון העגל מתכפר,
ואם לאהרן נתכפר הרי אף להם יכול
להתכפר, וכבר אמר רבי יהושע בן לוי

שהחתן והכלה טרודים בתפילתם על
עצמם להקים ביתם בשעטו"מ ושיהיה
בית קדושה לאורך ימים ושנים טובות,
עם כל זאת ביום חופתם נהגו העם לבקש
ולהזכיר לפניהם להתברך מהם, כי על
ידי שהחתן והכלה יהיו מברכים
ומשפיעים לזולתם יזכו הם החתן והכלה
ששכינה תהיה ביניהם בביתם.

אחר שהקים משה את המשכן בירך את ישראל,
אחר מעשה עבודת הקרבנות ביום חנוכת המשכן
בירכס אהרן, אחר שמשה ואהרן התפללו ביחד
בירכו את ישראל ואז שרתה שכינה

עוד בענין הברכה שבעניני המשכן.
שהנה בעשיית המשכן וחנוכתו היו ג'
עניינים, הא' הוא עשיית המשכן ואחר
כך הקמתו על ידי משה רבינו, הב' הוא
מעשה עבודת הקרבנות על ידי אהרן
ובניו הכהנים, והג' הוא מעשה השראת
השכינה על ידי משה ואהרן יחד וכנ"ל
שמשה נכנס עם אהרן וביקשו רחמים
וירדה שכינה לישראל. והנה בהשלמת
הענין הא' מעשה הקמת המשכן על ידי
משה רבינו בירכס משה שנאמר וַיֵּרָא
מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וַהֲנִה עָשׂוּ אֹתָהּ
כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בֶּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה
(שמות לט. מג), ובהשלמת הענין הב' מעשה
עבודת הקרבנות על ידי אהרן הכהן ביום
חנוכת המשכן בירכס אהרן שנאמר וַיִּשָּׂא
אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מִעֲשֵׂת
הַחִטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, ובהשלמת הענין
הג' מעשה השראת השכינה על ידי משה
ואהרן יחד ביום חנוכת המשכן בירכס
משה ואהרן יחד שנאמר ויבוא משה
ואהרן אל אוהל מועד ויצאו ויברכו את
העם וירא כבוד ה' אל כל העם.

אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי בֶן צִוִּיתִי
(ויקרא ת. לה) היינו נצטוית על ידי הקב"ה.

סמיכות פרשת מאכלות אסורות לפרשת חנוכת המשכן
דָּבָר אֵל פָּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת חֲתִיָּה
אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל חֲפֻצֹתָהּ אֲשֶׁר עַל
הָאָרֶץ (ויקרא יא. ב).

בשמיני למילואים אחר מעשה השראת
השכינה ויבא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵל אֱהֹל מוֹעֵד
וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֵל
כָּל הָעָם (ויקרא ט. כג) ואחר כך מיתת שני
בני אהרן ויאמר מֹשֶׁה אֵל אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר
דָּבַר ה' לֵאמֹר בְּקִרְבִּי אֶקְדֹּשׁ וְעַל פָּנֵי כָל
הָעָם אֶכָּבֵד (ויקרא י. ב) וכעת נסמכה ונכתבה
פרשת מאכלות אסורות. ובתוך הדברים
בסעודה ג' פרשת שמיני תשפ"ג אמרנו
לפי שכל מעשה השראת השכינה היה
בשביל שיהיה אפשר להקריב קרבנות
ולהתכפר וכברש"י על הפסוק ויצאו
ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל
העם לפי שכל שבעת ימי המילואים
שהעמידו משה למשכן ושימש בו ופרקו
בכל יום לא שרתה בו שכינה והיו ישראל
נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל
הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו
ונדע שנתכפר לנו עוון העגל. ממילא
כעת יש כבר השראת השכינה הקדושה
ומזבח מכפר, אבל התינוח בזמן שבית
המקדש קיים, ואילו בזמן שאין בית
המקדש קיים כיצד יתכפר. לזה נסמכה
פרשת מאכלות אסורות להודיע מה
שבמסכת ברכות (נה ע"א) כל זמן שבית
המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל
ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו.

(עבודה זרה ד' ע"ב) לא עשו ישראל את העגל
אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה
שנאמר מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם
לִירְאָה אֹתִי וגו' כָּל הַיָּמִים וגו' (דברים ה. כו)
והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון
בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא
ישראל ראוי לאותו מעשה וכו', אלא
למה עשו, לומר לך שאם חטא יחיד
אומרים לו כלך אצל יחיד ואם חטאו
ציבור אומרים לו כלך אצל ציבור.

צויתי בבנין נפעל נצטויתי על ידי הקב"ה,

צויתי בבנין מדבר, אני משה צויתי

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֵל אַהֲרֹן וְאֵל אֶלְעָזָר וְאֵל
אֵיתָנָם בְּנֵי הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה
הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי ה' וְאֶכְלוּהָ מִצֹּת אֶצֶל
הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים הוּא, וְאֶכְלֹתֶם
אֹתָהּ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ כִּי חֹקֶה וְחֹק בְּנֵי
הוּא מֵאִשֵּׁי ה' כִּי בֶן צִוִּיתִי (ויקרא י. יב-ג).

חקרנו במה שכאן אמר משה כי בן צויתי
היינו נצטויתי על ידי הקב"ה, ואילו בהמשך
ואת שְׁעִיר הַחַטָּאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה
שָׂרָף וַיִּקְצֹף וגו' לאמר מדוע לא אֶכְלֹתֶם
וגו' הן לא הובא אֶת דָּמָה אֵל הַקֹּדֶשׁ
פְּנִימָה אֶכֹּל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ בְּאֶשֶׁר
צִוִּיתִי (ויקרא י. טז-יז-יח), צויתי בבנין מדבר
כלומר אני משה צויתי, וכן לעיל בפרשת
צו ויאמר מֹשֶׁה אֵל אַהֲרֹן וְאֵל בְּנָיו בְּשֻׁלוֹ
אֶת הַבָּשָׂר פָּתַח אֱהֹל מוֹעֵד וְשֵׁם תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסֹל הַמִּלֻּאִים
בְּאֶשֶׁר צִוִּיתִי לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבְנָיו יֹאכְלֻהוּ
(ויקרא ת. לא), צויתי אני משה לכם, ואחר
כך שוב בבנין נפעל ופָּתַח אֱהֹל מוֹעֵד
תִּשְׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמֶרְתֶּם

ארנבת צעירת הרגלים

**וְאֵת הָאַרְנֶבֶת פִּי מַעֲלַת גֶּרָה הוּא
וּפְרָסָה לֹא הִפְרִיטָה טְמֵאָה הוּא לָכֶם
(ויקרא יא. ו.)**

במסכת מגילה (ט"ז א"ע"ב) מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים וכו' ואמר להם כיתבו לי תורת משה רבכם, נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכו' וכתבו לו את צעירת הרגלים ולא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקן בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה, וברש"י צעירת הרגלים לפי שידיה קצרים וקטנים מרגליה. והנה לפי זה לכאורה היו צריכים לכתוב צעירת הידים ולא צעירת הרגלים שהרי הידים הם הקצרים, ובבן יהוידע כתב ליישב שאשת תלמי קראוה ארנבת משעה שנולדה על שם מעשה לידתה שנולדה עם ידים קצרות מרגלים ולכן לא יכלו הזקנים לכתוב צעירת הידים שעדיין לא יאמר שכיוונו לאשתו.

ואמר לי ח"א ליישב שכיון שכל ארבעת גפי הבהמה קרויין רגלים לכן צעירת הרגלים שפיר נכתב כי הכוונה על ב' רגליה הקדמיות, אך לפי דברי אותו חכם מאן יימר שזוג רגליה הקדמיות הן הקצרות, כי אולי זוג רגליה האחוריות הן הן הארוכות ואם כן אפשר גם שיכתבו ארוכת הרגלים ולא צעירת הרגלים, ועוד קשה לפירושו שהרי בכמה מקומות בחז"ל מפורש שהאחרונים קרי רגלים

והלכות אלו שהם להבדיל בין המאכלות האסורות ובין המותרות נקראים בשם הלכות מאכלות אסורות ולא בשם מאכלות מותרות, לפי שעבודת האדם בזה העולם הוא לתקן עולם במלכות שדי ולהעלות כל הנדרש, ובשביל עשייה זו יש לברור את האסור ולהוציאו, וכשנברור את האסור ונפרישו, אז כל הנותר מותר ויתקן באכילה כדבעי בכשרות ובנטילת ידים ובברכות ובדברי תורה על שולחנו, ואף בהכנה לנטילה אפשר לפעול, ולפי העובדא שהיה בהגאון רבי אברהם אליהו מייזעס (הובא בהקדמה לספרו בן אברהם) שכשהיה אסיר בסיביר היה מקיים תורה ומצוות בחשאי, ובליל בדיקת חמץ שחל לפי חשבוננו כשהתכוון לסעודת החמץ שהניח בצנעא לערב אחר הבדיקה, לפני שהספיק לברך על נטילת ידים והנה הוא נקרא למשרד המחנה שם המתינה לו חבילה שנשלחה עבורו מביתו, משנפתחה החבילה בפניו כדי לבדוק את תכולתה והנה במרומי החבילה ספרון לוח שנה עברי, וכשנשאל מהמפקדים למשמעות הדבר תפס את הלוח בידו ופתחו לרגע קט ומיד נחטף הלוח על ידי הממונים שהחרימוהו, אך אותו רגע קט שהלוח נפתח בידו הספיק לו, כי הלוח נפתח בדיוק בתאריך של אותו היום והנה הוא מגלה שהוא טעה בחישוב והיום אין זה ליל בדיקת חמץ אלא ליל הסדר. ואמרנו שבכח התפילה בהכנה לסעודה שאמר שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת ה' וְאַשָּׂא כָפִי אֶל מִצֻּתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשְׁחֶה בְּחֻקֶיךָ דִּי לְהִיטֵנוּ נִיצוֹל תִּיכֶף ומיד מאכילת חמץ בפסח.

ושלפנים קרי ידים (בלאו הלא תחסום במשנה בבא קמא צא ע"ב שלרבי יוסי ברבי יהודה רק אם עושה בידיו וברגליו אוכל, ובגמרא טעמא מאי, כי שור, מה שור עד שיעשה בידיו וברגליו אף פועל עד שיעשה בידיו וברגליו, ועוד עיין רש"י חולין מב ע"ב ד"ה אלא לתנא דבי רבי ישמעאל, אבל ביד דוד (להר"ד זינצהיים) כתב שלפי פשוטו נראה שבלשון הקודש נקראו הקדמיות ידים, אפשר שבלשון יון שהעתיקו הזקנים את התורה גם הידים נקראו רגלים כמו שיש בכמה לשונות כמו בלשון אשכנז ואחרים (אמנם בספר יד דוד הודפס בהיפוך שגם הרגלים נקראו ידים אך נראה שט"ס הוא ויש להפוך הדברים כהבנת הענין) ולפיכך שפיר קראוהו בלשון יון צעירת הרגלים לפי ששני רגלים צעירים מאחרים, והוצרך רש"י לפרש זה, דאי כל הד' רגלים שוים לא יתכן לקרותן צעירת אם הם קטנים, אבל לפי ששנים רק משונים, לכן קרו צעירת, ורש"י ידע זה ולכן מפרש דהידיים קצרים, וכתב רש"י בן לפי לשון הקודש אבל בלשון יון הכל נקראים רגלים, ע"כ מיד דוד.

ושהקשינו שאם הקדמיות קצרות הן לעומת האחוריות אם כן מאן יימר שהקדמיות הן הקצרות ואולי החסרון הוא באחוריות שהן הארוכות ואם כן למה אמרו צעירת הרגלים ולא אמרו ארוכת הרגלים, נראה שהגאון בעל יד דוד הרגיש בזה ולכן בתו"ד כתב בזה הלשון, לפי ששנים רק משונים לכן קרו צעירת וכו'. נמצא שבעל יד דוד סובר שחסרון המשונים נמצא בקוצר הקדמיות ולא באורך האחוריות, וממילא מובן שכתבו צעירת הרגלים שכוונתם היתה לרגלים הקדמיות.

ובקובץ אור תורה (כד) הובא מהרב חורי שרש"י הקדוש נגלה בחלום לחכם אחד שנתקשה בזה ואמר לו שצעירת הרגלים היינו שמצערות רגליה. ונראין הדברים שמצערות רגליה מלשון צער, שכיון שידיה קצרים וקטנים מרגליה לכן מצערות רגליה היינו מצטערות לפי שאין מידת רגליה כמידת ידיה ולכן רגליה מצערות אותה בעת הליכתה. או שמצערות מלשון מצער כמו הנה נא העיר הזאת קרבה לנוס שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי (בראשית יט. כ) וברש"י בא"ד הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט ואין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה, ע"כ, הרי מצערות היינו מקטנת רגליה לפי שהיא צריכה להתאים פסיעות רגליה הארוכות לשל ידיה הקצרות.

ובענין לויים בדוכנם תנן (ערכין יג ע"ב) רבי איליעזר בן יעקב אומר אין הקטנים שבדוכן עולין למגנן ואין עומדים על הדוכן אלא ברארץ היו עומדין וראשיהן מביין רגלי הלויים וצוערי הלויים היו נקראין, וברש"י וצוערי הלויים שמצערין את הלויים וכדמפרש בגמרא, ובגמרא כיון דהני קטין קלייהו והני עב קלייהו הני מקטטי והני לא מקטטי קרי להו צערי, ופי' רש"י מקטטי כלומר מקטנים ועושיין קולם דק דק ויפה ומצערין הלויים שאין יכולין לבסס קולן כמותן. ומרבינו גרשום משמע שגרס במשנה צערי הלויים היינו הקטנים, וכינויים כן להבחין בין קולם הדק ובין הקול העבה של הגדולים. ובתפארת ישראל כתב דלשון צוערי תרתי משמע,

משמע לשון ילדות כמו וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר (בראשית כה. כג) ומשמע נמי לשון צער שעל ידי שקולם דק מצערים את הלוי הגדולים וכפירוש הרש"י לעיל.

עוד אפשר לומר, צוערי הלויים היו נקראין על שם קטנותם לפי שפסיעותיהן היו מצוערות וקטנות לעומת פסיעותיהן של הגדולים וכעין המעשה ברבי יהונתן אייבשיץ בילדותו שאביו קנה מנעלים בפעם אחת לו ולבנו הילד יהונתן ולאחר זמן כשנקרעו נעלי הילד יהונתן הוכיחו אביו על שמנעליו בלו ואילו מנעלי האב עדיין בשלימותן, השיב הילד יהונתן שעל כל פסיעה של אדם גדול, פוסע הילד שתיים ולכן נתבלו נעליו מהרה.

הכשר זרעים לקבל טומאה

מִכָּל הָאֹכֵל אֲשֶׁר יֹאכַל אֲשֶׁר יִבּוֹא עָלָיו מִיָּם יִטְמָא וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא (ויקרא יא. לד).

מהכתוב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא מוכיחה הגמרא במסכת פסחים (טז ע"א) שיש טומאה למשקין, ודוחה הגמרא מאי יטמא הכשיר, הכשיר מרישא דקרא שמעת ליה מכל האוכל אשר יאכל וגו', חד (וכל משקה אשר ישתה בכל כלי) בתלושין וחד (מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים) במחוברין וצריכי, דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשביניהו, אבל מחוברין אימא לא, ואי תנא מחוברין משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי, אבל תלושין אימא לא, צריכי, ע"כ. הרי חשיבות לתלושין וחשיבות למחוברין.

והחשיבות לדקיימי אדוכתייהו כבר מצינו במסכת מגילה (יב ע"ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים (אסתר א. יג) שאחשורוש אמר לרבנן דיינוה לושתי וכו', אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות, זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתבי על דורדייה, וטעמא אמרו ליה דכתיב שָׁאֲנָן מוֹאֵב מִנְעוּרָיו וְשָׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוֹרֵק מִכְּלִי אֶל כְּלִי וּבְגוּלָהּ לֹא הִלָּךְ עַל בֶּן עָמֶד טַעְמוֹ בּוֹ וְרִיחוֹ לֹא נָמַר (ירמיה מט. יא), ע"כ, הרי חשיבות ברורה לכל השוקט על שמריו ולא הורק מכלי אל כלי וכו'. אמנם רש"י שם פ"י וטעמא אמרו לו ויפה אמרו לו דודאי כן הוא שמתוך שהאדם שקט דעתו מיושבת עליו דכתיב שאנן מואב וכו', אבל אין זה סותר החשיבות של מאן דיתבי אדוכתייהו כיון השוקט הוא אל שמריו וכדו'.

ואחר כל זאת הנה כך הוא לשון חז"ל בגמרא פסחים שם, וצריכי, דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשביניהו, אבל מחוברין אימא לא, ואי תנא מחוברין משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי, אבל תלושין אימא לא. בהבדל שבין אשמעינן ובין תנא, דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשביניהו ואילו במחוברין לא אמרו אי אשמעינן במחוברין אלא ואי תנא מחוברין, נראה שאם יש חשיבות לדקיימו אדוכתייהו מטבע ברייתן ושהן מחוברין ומאידך אם אחר כך שאב אותן ונטלן בכלי הרי אחשביניהו, הרי שהחשיבות במחוברין הוא מעצם ברייתן מה שאין כן בתלושין שנעשו חשובים אחר כך על ידי פעולת האדם. ואם כן,

מטמטמת אוטמת וסותמת מכל חכמה, ונטמתם חסר א'.

היה זה בחודש תשרי תשפ"ד כשאחד מן הרבנים בדרשתו דיבר בגנות אלו מן החילונים הנגעלים במאכלות אסורות ונעשים מטומטמים, וכשנתפרסמו הדברים נעשה קול רעש מצד מנהיגי החילונים, וכיון שנדרשנו לענין אמרנו כי אמנם בלישנא דעלמא מטומטם הוא כינוי לאדם בור וחסר דעת, אך בלשון חז"ל טומטום הוא לשון אטימות, כלומר אטום וסתום, שהמח והלב נעשים סתומים מכל חכמה וכברש"י הנ"ל ממסכת יומא. והצגנו ממעשה דדניאל ויאמר המלך וגו' להביא מבני ישראל וגו' ילדים אשר אין בהם כל מום וטובי מראה ומשפילים בכל חכמה וידעי דעת ומביני מדע וגו' וימן להם המלך דבר יום ביומו מפת בג המלך ומיין משתיו ולגדלם שנים שלוש ומקצתם יעמדו לפני המלך, ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפתג המלך וביין משתיו ויבקש משר הסריסים אשר לא יתגאל, ויאמר שר הסריסים לדניאל ירא אני את אדני המלך אשר מנה את מאכלכם ואת משתיכם אשר למה יראה את פניכם ועפים מן הילדים אשר בגילכם וחיבתם את ראשי למלך, ויאמר דניאל אל המלצר אשר מנה שר הסריסים על דניאל חנניה מישאל ועזריה נס נא את עבדיך ימים עשרה ויתנו לנו מן הזרעים ונאכלה וימים ונשתה, וישמע להם לדבר הזה וינסם ימים עשרה ומקצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב ובריאי בשר מן כל הילדים האכלים

חשיבות לשאובין הוא חידוש גדול יותר מחשיבות למחוברין החשובין תמיד מעצם ברייתן. וממילא כך הוא פירוש הגמרא, אי אשמעינן בתלושין היינו שבתלושין השמיענו שנשנתו מטבע ברייתן על ידי שנשאבו בכלי, משום דאחשבינהו, אבל מחוברין אימא לא, ואי תנא מחוברין, במחוברין לא שייך אשמעינהו לשון חידוש שהרי לא נתחדש בהם שום פעולה להיותן נחשבים, כי מצד ברייתן הן מחוברין וחשיבי כיון דקיימי בדוכתייהו, ובזה שייך רק לשון ואי תנא מחוברין משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי וכו'. ולשבר את האוזן עוד, יתבאר לפי שאם היה נאמר רק חד הכשר לקבל טומאה ולא היה מפורש אי במחוברין אי בתלושין, ודאי היה מקום לומר שאותו הכשר יחיד הוא למחוברין שמטבע ברייתן הם כן, ואילו בתלושין הוא חידוש גדול יותר.

כל זה כתבנו בענ"ד ליישב הגירסא שלפנינו בגמרא, אך בדקדוקי סופרים יש גירסא שבשניהם נאמר אי תנא, דאי תנא בתלושין וכו' ואי תנא מחוברין וכו'.

לדניאל חנניה מישאל ועזריה שלא נתגלו במאכלות אסורות נתן ה' מדע והשכל בכל ספר וחכמה אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרין השרין ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם (ויקרא יא. מג).

ותנא דבי רבי ישמעאל (יומא לט ע"א) עבירה מטמטמת לבו של אדם שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם, ושם ברש"י,

מהם, עוד אני מבטיחך שלא יאונה לך כל מין הרע והוא אומרו בכל השרץ הרומש וגו', עוד ירמוז שבאמצעות שמירת מצוה זו לא ישלטו עכו"ם בעם בני ישראל, עכו"ם יקראו שרצים ושקצים הרומשים על הארץ. הרי דברי האור החיים הקדוש למרות פשטותם הם מבהילי הרעיון, שכשהאדם גודר עצמו בסייגים הרי הסייגים הם לו לשמירה מכל רע.

את פתגם המלך, ויהי המלצר נשא את פתגם ויין משתייהם ונתן להם זרענים, והילדים האלה ארבעתם נתן להם האלהים מדע והשכל בכל ספר וחכמה ודניאל הבין בכל חזון וחלמות (דניאל א. ג-ד-ה-ו-ז-ח-ט-י-יא-יב-יג-יד-טו-טז-יז). דוקא אותם ארבעה ילדים שהקפידו לא להיות נגעלים במאכלות אסורות נפתח לבם ומוחם במדע והשכל בכל ספר וחכמה.

מעלת אכילת דג

זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמושת פנים ולכל נפש השרצת על הארץ (ויקרא יא. מו).

במסכת פסחים (מט ע"ב) תניא רבי אומר עם הארץ אסור לאכול בשר בהמה שנאמר זאת תורת הבהמה והעוף, כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף, והמהרש"א ומהר"ם חלאווה עמדו על מה שלא נקט נמי דגים, וזה לשון המהרש"א בח"א, ונראה לפרש דודאי בן נח הותר לאכול כל בשר וכו' אלא ישראל שקיבלו התורה נצטוו להבדיל בין הטמא לטהור, ועל זה רמז בקרא זאת תורת דהיינו העוסק בתורה ויודע להבדיל בין הטמא לטהור וכו' הותר לאכול בשר וכל שאינו עוסק בתורה בכל הני איסור והיתר דאכילת בשר אסור לאכול בשר דודאי יכשל בו להתיר האיסור, ועל כן נקט בשר בהמה ועוף דרבו דיניהם להבדיל בין איסור להיתר מה שאין כן בדגים דבכל יוכל להבדיל בין איסור

להשתדל בפעולות להיות קדושים

כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ (ויקרא יא. מד).

ברש"י והתקדשתם, קדשו את עצמכם למטה, והייתם קדושים לפי שאני אקדש אתכם למעלה ולעולם הבא. והתקדשתם בבנין התפעל, כלומר אתם תעשו את עצמכם להיותכם קדושים, וכמו להתעטף בציצית היינו שצוינו שנעטוף את עצמנו. ואם בהשתדלות תפעלו את הקדושה בכם עצמכם, אז אכן תצליחו והייתם קדושים.

ובאור החיים הקדוש בא"ד עוד ירצה והתקדשתם תעשו גדרים וסייגים לבל תטמאו, ובוזה אני מבטיחכם שתהיו קדושים, וחזר ופירש באיזה דבר יהיו קדושים, ואמר כי קדוש אני, הנה מה שתולה טעם קריאתם קדושים שהוא לצדו, הא למדת כי השרה שכינתו על הפרושים ולזה יקראו על שמו, ואומרו ולא תטמאו וגו', פירוש מלבד דברים שאתה מעלה על דעתך לשמור עצמך

להיתר כשידע סימן קשקשת לחוד. ובמהר"ם חלאווה בפסחים שם בד"ה עם הארץ מותר לנחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת בא"ד זה לשונו, עם הארץ אסור לאכול בשר, שאינו יודע הלכות שחיטה מתוך עמיותו ויאסר בבשר לפעמים בחסרון שוחט ולפיכך אמרו לא לאכול בשר, ולא לאכול דגים שאין בהם צורך לימוד, ע"כ ממהר"ם חלאווה.

עם הארץ כדאי שיאכל דגים

עוד נראה בטעם, עם הארץ לא רק שלא נאסר בדגים אלא אף אדרבה עדיף שיאכל דג. זה לפי ביאור המהרש"א בדדרש עובר גלילאה (חולין כו ע"ב) בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בשני סימנים, דגים שנבראו מן המים הכשרן בולא כלום, עוף שנברא מן הרקק הכשרו בסימן אחד, ושם במהרש"א זה לשונו, יראה לפי דעת החוקרים שכל יסוד היותר רחוק מן הגלגל הוא יותר גשמי וחומרי והארץ יסוד התחתון הוא יותר גשמי מיסוד המים שעליו, ולכן הבהמה אשר נפשה מהאדמה מחומר הגס יצטרך לזכות להעלות חומרה לאכילת נפש אדם שהוא נברא גם כן מחומר הגס מהאדמה ובב' סימנים שנשחטו יודרך חומר הבהמה שהוא יותר גס ב' הדים הוא הנפש (דברים יב. כג) ועיקר מצות שחיטה להוציא דם הנפש, אבל הדגים אשר בריאתן מהמים מחומר היותר דק מתעלה נפש האדם באכילתן כמו שהן באסיפה בעלמא, ולזה עופות שנבראו מרקק צריך זיכוך בסימן אחד קצת, ע"כ. היוצא מפורש מדברי המהרש"א שכאשר נפש האדם הנברא מחומר הגס יאכל בשר

בהמה הנבראת מחומר הגס צריך הוא לפעול להעלות חומרה לאכילת נפש האדם ואם לא יעלה חומרה כאמור אזי יהיה הוא יורד רח"ל להיות כמוה בחומרה הגס, לא כן כשנפש האדם הנברא מחומר הגס יאכל דג הנברא מחומר הדק, שאז יתעלה נפש האדם באכילת הדג ואין צריך לפעול להעלות הדג כי די כמו שהוא באסיפה בעלמא. ממילא מדברי המהרש"א אם עם הארץ יאכל בשר בהמה הרי הוא לא יעלה חומרה של הבהמה רק יהיה יורד עוד להיות כבהמה בגסותה ומותר האדם מן הבהמה אין, רק דג מותר הוא לאכול, כי אף שעם הארץ עצמו הוא מחומר הגס, אך עם כל זאת כאשר יאכל דג שהוא מחומר הדק אולי יתעלה נפשו הבהמית באכילת הדג.

ואפשר מה שהמהרש"א לא אמר שעם הארץ אדרבה יאכל דג שאולי יתעלה נפשו הבהמית באכילת הדג שהוא מחומר הדק, זה לפי שאמר רב יהודה (נדרים מט ע"א) לוליבא דקרא בסילקא (תוכו של דלעת יפה לאכול עם התרדן) לוליבא דכיתנא בכותחא (תוכן של זרעוני פשתן יפים לאוכלן בכותח) ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ, וברש"י משום דדבר מעולה הוא לרפואה ואסור לומר להם שום דבר שיהנו ממנו ואית דאמרי דלא ליכלו טובא וליפסדו כיתנא.

ואחר שמדברי המהרש"א מפורש שהבהמה מן האדמה היא החומרית ביותר ואילו העוף שהוא מן הרקק מעורב אדמה ומים הוא במעלה גבוהה מן

אחד כך המה אחר שקיבלו עונשם בעולם הזה יש להם חלק לעולם הבא, והצדיקים נמשלו לדגים שבאסיפה לבד סגי וכך נאמר בצדיקים וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּי (בראשית כה. ח) כי מיתתם בנשיקה וכו' עיין שם בכלי יקר.

בכל ערב שבת ציוה רב חונא לשלוחו שיקנה מה שנשאר לירקנים וישליך להדגים שהם מחומר דק ולא לבהמות שהם מחומר הגס עוד בענין, שְׁאָמַר רַבִּי סִימוֹן (בראשית רבה פרשה י"א) אֵין לָךְ כָּל עֵשֶׁב וְעֵשֶׁב שְׂאִין לוֹ מִזֵּל בְּרִיקָע שְׂמִכָּה אוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ גְּדֹל, וכשתחת אחד השיחים אמר לי כ"ק אדמו"ר רבי יחזקאל יוסף אשלג זצ"ל שהעשב במהותו הוא חומרי מן האדמה והמזל אומר לו שיתגדל ברוח, הוספנו לו במה שבמסכת תענית (כ"ב ע"ב) רב חונא כל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה (כל ירק שנשאר לירקנים היה רב חונא קנה כדי שלא יהיו נמנעים מלהביא שוב לכבוד שבת) ושדי ליה לנהרא וכו', ולשדייה לבהמה, קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה, ע"כ, דהנה כל אותן ירקות נתעלו כשמוזל של כל אחד מהם ברקיע היה מכה בכל אחד מהם ואומר לו גדל ברוח, ואין מאכילין לבהמה אשר נפשה מחומר הגס כי חומרה נתעלה רק מאוחר בשחיטת ב' סימנים וכו', אבל להדגים שהן מהמים החומר היותר דק אפשר ליתן הירקות ולכן רב חונא שדי ליה לנהרא לדגים.

הבהמה ואילו הדג שהוא מן המים הוא הגבוה ביותר, הנה עוד בענין. שבנבואת יחזקאל נאמר וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גֹג עַל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל נֹאֵם ה' אֱלֹהִים תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי, וּבִקְנָאֲתִי בְּאֵשׁ עֲבָרְתִּי דְּבַרְתִּי אִם לֹא בְּיוֹם הַהוּא יְהִי רָעַשׁ גָּדוֹל עַל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל וְרָעֲשׂוּ מִפְּנֵי דְגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיֵּית הַשָּׂדֶה וְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל הָאֲדָמָה וְכָל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְנִהְרְסוּ הַהָרִים וְנִפְּלוּ הַמְּדִרְגּוֹת וְכָל חוֹמָה לְאַרְצָן תִּפּוֹל (יחזקאל לח. יח-יט-כ), הנה סדר ההרעשה שירעשו בעלי החיים מפני ה' באותה עת יהיה על זה הסדר, תחילה רעשו דגי הים הגבוהים במעלתם ואחר כך נאמר עוף השמים הבא במעלה אחר הדגים, ולבסוף חית השדה שהיא מן האדמה הנמוכה במעלה וכל הרמש הרומש על האדמה ואף כל האדם אשר על פני האדמה אשר לא השכילו להתעלות מחומריות האדמה, וכן כל הגבוה יפול לארץ החומרית ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות וכל חומה לארץ תיפול.

ואדהכי הנה לשון הכלי יקר על הפסוק הִצֵּאן וּבְקָר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם וַיֵּאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם (במדבר יא. כב) רמז כאן למה שאמרו הקדמונים שהרשעים נמשלו לבהמות ששחיטתן שני סימנים, כך הרשעים נטרדין מן העולם הזה והעולם הבא, והבינונים נמשלו לעופות שנותרים בסימן

הפטרת שמיני

בזכות דוד עצמו ויתלו בזכות אחרים שתהיה צמיחת דוד בזכות האבות הקדושים.

ועשיתי לך דוד שם כשם הגדולים הם האבות שלא מתו, אף אתה דוד מלך ישראל חי וקיים
וְאַהֲרֵה עַמֶּךָ בְּכָל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וְאַכְרַתָּה אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ מִפְּנֵיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאַרְצִי (שמואל ב' ז. ט).

במסכת פסחים (קז ע"ב) אמר רבה בר שילא דצלולתא מצמיח קרן ישועה, דאפטרתא מגן דוד, ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים מגן דוד, ונבואה זו נתנבא נתן הנביא לדוד המלך ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים היינו האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב אשר הם בארץ, ולפי שכתבנו (בחתומת ספר בראשית ענין יעקב אבינו לא מת) בדאמר רבי יצחק (תענית ה' ע"ב) הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת דאף אברהם ויצחק לא מתו כבמהרש"א שם, אלא שאברהם ויצחק לא נצרכו לגלגול מחילות מה שאין כן יעקב אם לא היה נקבר בארץ ישראל, ולפי זה ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו וגו' אל נא תקברני במצרים (בראשית מז. כט) לפי שאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות וכו' ואם היה נקבר במצרים היה נצרך לצער גלגול מחילות ובשביל לעבור צער זה היה חייב להתקיים מיתה ביעקב ולכן קרא לבנו ליוסף ויאמר לו אל נא תקברני במצרים וישכבתי עם אבותי וישאיתני ממצרים ויקברתני בקברתם

את צמח דוד מהרה תצמיח בזכותה דוד
וְאַהֲרֵה עַמֶּךָ בְּכָל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וְאַכְרַתָּה אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ מִפְּנֵיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאַרְצִי (שמואל ב' ז. ט).

במסכת פסחים (קז ע"ב) אמר רבה בר שילא דצלולתא מצמיח קרן ישועה, דאפטרתא מגן דוד, ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד. הא דרב יוסף זהו שאומרים מגן דוד היינו בדאפטרתא, אבל בדצלולתא רב יוסף לא חולק על רבה בר שילא שאומר מצמיח קרן ישועה, וכן בח"א מהרש"א דצלולתא רחמי בזכות האבות ולא שייך להתפלל בזכות דוד מגן דוד שהרי אנו מתפללים על צמיחתו ויש לו לתלות בזכות אחרים וכו'. והנה דברי המהרש"א ודאי מתייחסים לכוונה מסויימת ובענ"ד מה שכיון שאנו מתפללים לצמיחת דוד לכן יש לתלות בזכות אחרים לא זכיתי להבין, דאי משום שאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא (ברכות י' ע"ב) כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו, הרי זה מיירי כשהמתפלל עצמו מבקש עבורו ותולה בזכות עצמו שאז תולין לו בזכות אחרים, אבל כשאנו מתפללים לצמיחת דוד אפשר שאנחנו בתפילתנו נתלה בזכות דוד עצמו ולא על כגון זה אמרו התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים, ואף אם גם בכגון זה שייך מה שאמרו התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים, אם כן מה לי אם נבקש

(בראשית מז. כט-ל) ורק על ידי שישאווהו ממצרים יתקיים בו מה שאמר רבי יוחנן שיעקב אבינו לא מת כי לא יצטרך לעבוד צער גלגול מחילות, ומהאי טעמא נקט יעקב יותר מאברהם ויצחק, לפי שהם ודאי לא מתו והחידוש הוא ביעקב כיון שלא נקבר במצרים לכן לא מת, ומדויק בפסוק וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וָאֱמֶת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם אֲלֵא וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתִי וַיִּשְׁאַתָּנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרַתִּנִי בְּקִבְרָתָם, כי אז כאבותיו שלא מתו, אף יעקב כמוהם בשכיבתם, ולכן נקט יעקב יותר מאברהם ויצחק.

ואחר שענין יעקב אבינו לא מת הוא לפי שנקבר בארץ ישראל כאברהם ויצחק שגם הם לא מתו כי חלקם בארץ החיים בארץ ישראל, ממילא כשם שביעקב שלא מת אמר ליה רב יצחק לרב נחמן (תענית שם) שמקרא אני חורש שנאמר וְאַתָּה אֵל תִּירָא עֲבָדִי יַעֲקֹב נֹאֵם ה' וְאֵל תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךָ מִרְחוֹק וְאַתָּה זֶרַעַךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים (ירמיה ל. י) מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, כן בדוד המלך שיהיה לו שם גדול כשם הגדולים הם האבות הקדושים אשר בארץ ולא מתו ומקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים שנאמר אַחַת נִשְׁפָּעֵתִי בְּקֶדְשִׁי אִם לְדוֹד אֶכְזֹב זֶרַעו לְעוֹלָם יִהְיֶה (תהלים פט. לו-לז) אף הוא דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֵי וְקַיִם (ראש השנה כה ע"א).

במסכת פסחים (קז ע"ב) אמר רבה בר שילא דצלולתא מצמיח קרן ישועה, דאפטרטא מגן דוד, ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד, אמר רבי שמעון בן לקיש ואעשך לגוי גדול (בראשית יב. ב, וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה) זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן תלמוד לומר והיה ברכה, כך חותמין ואין חותמין בכולן, ע"כ. וברכת אבות נחתמת במגן אברהם ולכן נתן הנביא מתנבא לדוד המלך ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים, שם גדול דוקא, כשם הגדולים דוקא, לפי שואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם, וגם אצל יעקב ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב, הרי לשון גדולה באברהם וביעקב, וכיון שבאברהם חותמין ואברהם כולל ברכת האבות ועדיין נצרך גם ללשון ברכה ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק, לכן והיה ברכה, הרי ואברכך שיש ביצחק. ממילא כעת אברהם כולל לשון גדולה שיש בו וביעקב וגם לשון ברכה שיש ביצחק, והרי לך שבך חותמין ואין חותמין בכולן.

בקביעת מקום לתפילתו

אויביו נופלים תחתיו עד לבלי קום

וְשָׁמַתִּי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעַתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגָּז עוֹד וְלֹא יִסְיֹפוּ בְנֵי עוֹלָה לְעִנּוּתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרֵאשׁוֹנָה (שמואל ב' ז. י).

והיה ברכה, שבך חותמין מגן אברהם

וְהָיָה עִמָּךְ כְּכֹל אֲשֶׁר הִלַכְתָּ וְאַכְרַתָּ אֶת כָּל אֵיבֶיךָ מִפְּנֵיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ (שמואל ב' ז. ט).

ולבסוף לכלותו והיינו מה שאומרים בהגדה של פסח והיא שְׁעִמְדָּה לְאַבְוֵינוּ וְלָנוּ שְׁלֹא אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ אֶלָּא שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

קביעות מקום לתפילה אינה על הפתח
וְשִׁמְתִי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעָתִיו
וְשִׁכְן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגֹז עוֹד וְלֹא יִסִּיפוּ
בְּנֵי עוֹלָה לְעֲנוּתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹנָה
(שמואל ב' ו. י.)

במסכת ברכות (כח ע"ב) רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה, אמרו לו מה מקום לתפילה זו, אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי, וברשיי מה מקום כלומר מה טיבה, ע"כ. לפי שאמר רבי חלבו אמר רב הונא לעיל (ברכות ו ע"ב) כל הקובע מקום לתפילתו אלהי אברהם בעזרו, ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי (ברכות ז ע"ב) כל הקובע מקום לתפילתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר ושמתי מקום לעמי לישראל וכו', לכן שאילתם לרבי נחוניא בן הקנה היה בלשון מה מקום לתפילה זו דהיינו למה מתפלל הוא במקום הפתח לבית המדרש ולא במקומו הקבוע, ושור"ר בבן יהוידע שהקשה למה לא שאלוהו איזה תפילה הוא מתפלל, ומבאר בבן יהוידע ששאלוהו מדוע הוא מתפלל על הפתח, ואותיות מחכימות עיין בבן יהוידע.

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי (ברכות ז ע"ב) כל הקובע מקום לתפילתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתי ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה. ואין די במה שנטעתי ושכן תחתיו שאויביו נופלים תחתיו, כי חוץ ממה שיפלו תחתיו צריך גם שלא יקומו שוב, וממילא אם לא יקבע מקומו לדרך עליהם ולרומסם במקומם כי אז אחר שילך משם אולי שוב חלילה יקומו ויעמדו כי כבר אינו עומד עליהם, ולכן דוקא אם קובע מקומו שם עליהם בתדירות רק אז אינם יכולים לקום יותר. וכעת תמצא מפורש זה בפסוק, ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתי במקומו שם, רק אז ושכן תחתיו אויביו ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה.

שבכל דור ודור עומדים עלינו
לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם
וְשִׁמְתִי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעָתִיו
וְשִׁכְן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגֹז עוֹד וְלֹא יִסִּיפוּ
בְּנֵי עוֹלָה לְעֲנוּתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹנָה
(שמואל ב' ו. י.)

במסכת ברכות (י ע"ב) רב הונא רמי, כתיב לְעֲנוּתוֹ (ולא יסיפו בְּנֵי עוֹלָה לְעֲנוּתוֹ) וכתוב לְכַלּוֹתוֹ (דברי הימים א' יז. ט, ולא יסיפו בְּנֵי עוֹלָה לְכַלּוֹתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרָאשׁוֹנָה), בתחילה לענותו (כשנבנה הבית, נבנה על מנת שלא לענות עוד אויבים לישראל) ולבסוף לכלותו (כשחטאו נגזר עליהם עינוי, ותפילתם מגינה עליהם מן הכליון).